

המצאת ההיסטוריה

דרך התמקדות בשישה הוגים, יוסי מאלי חוקר את המעבר מהיסטוריה כצורה ספרותית-רומנטית אל דיסציפלינה מדעית • למרות חוסר אחידות במידת העניין שכל הוגה מעורה, מדובר במסמך חשוב, אם כי לא קליל

אריאל בולשטיין

הזאת, כל אחד בדרכו הייחודית. מעניין שלא כולם היו היסטוריונים. בידו האמונה של מאלי, פרופסור (אמריטוס) להיסטוריה, מומחה להיסטוריוגרפיה מודרנית ומחבר של ספרים רבים בתחומי ההיסטוריה התרבותית והאינטלקטואלית של אירופה, נחשף כל אחד מן המלומדים ומוגדר תפקידו בעליית ההיסטוריה לגדולה. יש לציין שהבחירה של המחבר אינה מובנת מאליה, ומשאירה מספר היסטוריונים דגולים – וממילא גם את יצירותיהם – מחוץ לרצף הסיפורי.

סגנון כתיבתו של מאלי אינו קליל, וגם המתעניינים בתחום שקליאו ממונה עליו, ייתקלו בלא מעט אתגרים בדרכם מוויקו לבנימין. בנוסף, לא כל הפרקים של "היסטוריה והיסטוריונים בעת החדשה" דומים מבחינת העניין הסיפורי. את הפרק על ראנקה ובורקהרדט פותח מאלי בתיאור דרמטי למדי של ההתכנסות המדעית שהוקדשה להם בברלין הרוסה של 1947, שנתיים אחרי תום מלחמת העולם השנייה, אך הפי תיחה מכויבה מעט בהמשך.

היתה זו ההרצאה של ההיסטוריון פרידריך מיינקה, מחבר הספר "הקטסטרופה הגרמנית", שמשכה מוזמנים רבים בבירה הגרמנית החרבה, ועסקה בשני "הנביאים של העידן המודרני" – אבי ההיסטוריה הפוליטית לאופולד ראנקה ואבי ההיסטוריה התרבותית יעקב בורקהרדט. עיתוי ההרצאה מובא כדי לבסס את המסקנה של מאלי: השפעתם של ראנקה ובורקהרדט חודגת הרבה מעבר לזמנם ולהתפתחות ההיסטוריוגרפיה בגרמניה של המאה ה-19, אשר לה היו שותפים. בגרמניה זו הפכה ההיסטוריה לתחום אקדמי של ממש (ועם חוגים אוניברסיטאיים, קתדרות, מכוני מחקר ועוד), ומאלי צולל אל חיפוש המענה על השאלה מדוע זה קרה דווקא שם.

הפרק שעוסק באדוארד גיבון, חבר הפרלמנט, הומניסט והיסטוריון אנגלי בן המאה ה-18, מרתק יותר, אולי הודות לאישיותו של נשוא המחקר עצמו, ואולי משום שהמחבר מסמפט אותו באופן ניכר. אמרתו הידועה "ההיסטוריה אינה אלא רשימת הפשעים, הטירופים והאסונות של האנושות" אינה משאירה הרבה ספק באשר לראייתו את העולם. מה היה חידושו המרכזי של מי שחתום על הספר המנומנטלי ורב

במיתולוגיה היוונית אחת מתשע המוזות, מלוותיו של האל אפר' ווצאצאיותיהם של זאוס ראש האלים ושל מנמוסינה אלת הזיכרון, הופקדה על ההיסטוריה ועל שירת הגבורה. היתה זאת קליאו, מלשון "המספרת", וכיאה לתפקידה היא תוארה לרוב מחזיקה קולמוס, מגי' לות קלף או לוחות לכתובה. במהלך הדורות דמותה של פטרונית ההיסטוריה קסמה לרבים, ואלה הניחו מן הסתם שהמוזה עושה את עבודתה באובייקטיביות וללא פניות, כמצופה מנציגת האלים.

אף שמינויה של קליאו בא לה מן הסמכות העליונה לכאורה, תמיד היו אנשים בשר ודם שביקשו להפוך לשר' תפיה הפעילים של המוזה ולספר: לעצב עימה – או במ' קומה – את מה שיירעו אנשי העתיד על מעללי העבה עם הזמן חשיבות השליטה על קביעת ההיסטוריה הנכונה התחדדה עוד יותר. "מהי היסטוריה, אם לא אגדה שהכל הסכימו עליה?", תהה נפוליאון בונפרטה, אבל ספק אם הוא

או בעלי עניין אחרים באמת חיפשו את ההסכמה הכללית. לג'ורג' אורוול היתה הבחנה ישירה יותר ומתייפייפת פחות בסוגיה העדינה של מיהו המספר והיורש של קליאו. "מי שבידו השליטה על העבה, בידו השליטה על העתיד", הכריז הסופר הגדול בטון שאינו דומה לרומנטיות המיתית של מוזה יפה והגונה, "ומי שבידו השליטה על ההווה, בידו השליטה על העבר".

הקריאה ב"היסטוריה והיסטוריונים בעת החדשה", ספרו החדש של יוסי מאלי, מסייעת להבין כיצד התבצע המעבר המדובר מהיסטוריה כצורה ספרותית-רומנטית אל היסטוריה כדיסציפלינה מדעית מודרנית נטולת המוזות. בבואו לתאר את השינוי הגדול שהתרחש במאתיים הש' גים שבין 1740 ל-1940, המחבר בחר להתמקד בשישה הוגים משפיעים (ג'מבטיסטה ויקו, אדוארד גיבון, לאופולד ראנקה ויעקב בורקהרדט, מארק בלוק, ולטר בנימין), אשר הרימו תרומה משמעותית לתמורה

גדולת ההיסטוריון היא שגם אם ממצאיו יתיישנו, נמשך לקרוא אותו. אלת ההיסטוריה קליאו עם האלות אוטרפה ותאליה

עצמה; והרי אין היסטוריה וראית יותר מזו שמספר עושה ההיסטוריה בכבודו ובעצמו". זו היתה התשתית הרעיונית להגדרה של "המרע החדש", ההיסטוריה. ויקו התקין לוח כרונולוגי חדש, וסידר בו בטורים מקבילים את המאורעות הגדולים של שבעת עמי הקדם (דהיודים, הכ- שדים, הסקיתים, הפיניקים, המצרים, היוונים והרומאים), זאת בהתאמה לכרונולוגיה המקראית, ובמטרה לבסס ולחזק את המהימנות ההיסטורית של "ההיסטוריה הקדושה" מן המקרא בעדויות המיתולוגיות של עמים אחרים. הטבלה נראית אולי משעשעת (מעמד הר סיני ומתן תורה שוכנים בה ליד הופעת האל הרומי הראשון סטורן בלאטיום), אלא שיש מאחורי הדברים רעיון מכוון. כדברי מאל', ויקה ניסה "להגן על ההיסטוריה האמיתית" של כתבי הקודש דווקא באמצעות השוואתה להיסטוריה המיתית של המיתולוגיה, שגם אותה ראה כאמיתית – אם כי אך ורק מבחינת היותה 'סיפור אמיתי', המתאר את האירועים כפי שאכן חוו אותם הפגנים בתודעתם המיתית, בעוד שהמקרא הוא בגדר היסטוריה אמיתית במלוא מובן המילה".

היסטוריה והיסטוריונים בעת החדשה / יוסי מאל'

מאנגוס, 302 עמ'

ההשראה "שקיעתה ונפילתה של האימפריה הרומית"? בניגוד לקודמיו שראו בסוגה ההיסטוריוגרפית הכרח להציג סגנון מדעי ו"אובייקטיבי" אחד ומחייב, משיב מאל', "קבע גיבון שהבנת ההיסטוריה היא עניין סובייקטיבי, ושכתיבתה היא ביטוי יצירתי יותר מאשר ייצוג מדעי". על כן, סגנונה של כל יצירה היסטורית מייצג את היוצא, המספר. כך הופך ההיסטוריון לגיבור ההיסטוריה. לזכותו של גיבון ייאמר שגם אחרי שהעמיד את הסגנון במרכז, לא הקריב לטובתו את הדיוק. להפך, כתיבתו הצטיינה הן בהקפדה מופלאה על אמינות המקורות והן באמנות הספרותית, שעיקרה אירוניה מבריקה. זאת הגדולה של ההיסטוריון, קובע מאל': גם אם ממצאיו ומסקנותיו יתיישנו, נמשך לקרוא אותם. בזכות הסיפור שלחו לא נס.

מבין הגיבורים של מאל', נחשב ג'מבטיסטה ויקו, משפטן ופילוסוף נפוליטני פילושמי, לאניגמטי מכולם. פרסומו בא לו בזכות עקרון ה- *verum factum* שנוסח על ידיו. ניתן להגיע לאמת רק דרך יצירה או המצאה, טען ויקו, ולא באמצעות הסתכלות וצפייה. "אין ספק שעולם האומות שלנו הוא מעשה ידי אדם", כתב, והדגיש ביתר שאת: "לפי- כך את אופן [קיומו] יש לחפש באופניה השונים של התודעה האנושית